

in Deo quicquid est aurium, & quicquid oculorum, & reliquorum sensuum. & audi omnia verba Sacherib qua misit vt exprobraret nobis Deum viuentem. Iuxta Hebræum habetur. ad vituperandū Elohim viuum. directe enim cōtra summum Deū inuehebatur. Vere domine: vastauerūt reges Assur gentes & terras omnium. Legendum est. & terram eorum. sic enim habetur Hebraicè. Et miserunt deos eorum in ignem (quia nō erant dī, sed opera manuum hominum, lignū & lapis) & perdidērunt eos. Nūc igitur domine Deus noster saluos fac nos obsecro de manu eius: & sciet omnia regna terræ quod tu es dominus deus solus. Hebraicè habet. Elohim solus tu. quēadmodū etiā superius scribitur cū dicitur tu es Deus solus, tu ipse Elohim solus tu. solus enim fōs effendi est Elohi (hoc est gubernator & iudex) vniuersorū regnorū.

M Isti autem Iesah' iahu filius Amoz ad Chirci' iahu dicendo: sic dicit dominus Deus Israel, qua deprecatus es me sup Sacherib regē Assur, audiuī. Nō est dubiū hūc esse Esaiam prophetam cuius præclarū habemus librū. & nō interrogatus mittit ad regem, per hoc manifestans Deū reuelasse sibi exauditionem orationis Ezechia. Hoc est verbum quod locutus est dominus super eū: spreuit te, subannauit te virgo filia Ch'ion, post te caput mox in filia Ierusalaim. Ad populū Ierusalē dirigit sermo ppheticus, illū enī appellat virginē filiā Sio, filiā Ierusalē metaphoricō sermone, instar puellæ virginis penit' imbellis spreū & irritū a rege Assyriorū. Cui exprobasti & quē blasphemastī. Iuxta Hebræum habetur. Quem vituperastī & iniuratus es, & super quē exaltastī vocem? Apostrophat propheta ad ipsum Sacherib, pro quāto aduersus summū Deū verba protulit & per nūcios & per epistolā. & eleuastī in excelsū oculos tuos. De internis mētis oculis est sermo, q̄ eleuauerit eos supra deū despiciēdo diuinā potentia. cōtra sanctū Israel. Legendū est. super sanctum Israelis. hoc est summū Deū veneratū ab Israele, verē sanctū, mundū ab omni imperfectione. Per manū nūciōrum tuorum exprobastī domino. Hebraicè habetur. vituperastī Iehonah. Eūdem declarat esse fontē effendi & sanctū Israelis: hoc est actū purū cultū in Israel. & dixisti, in multitudine curruum meorū ascēdi excelsa montiū. Metaphoricus est sermo iste, significādo per mōtes excelsos, potentatus. in summitate Libani. Hebraicè habetur. coxas Lebanon, hoc est sustentantia excellorū quēadmodū coxis innititur corpus. & succidi sublimes cedros eius & electas abietes eius. Gloriabatur in potentia exercitus inuasisse

inuasisse potētatus magnos, & cedros & abietes (hoc est magnos principes) succidisse: vt in epistola eius scriptū erat. & ingressus sum vsque ad terminos eius & saltum Charmeli eius. Iuxta Hebræum habetur. & veni in cubiculū finis eius, sylvā Charmeli eius. Non solū principes succidisse, sed etiam vniuersa cubica penetrasse, quasi sylvam deliciarum omnium gloriatur. Ego succidi, Hebraicè habetur. Ego canani & bibi aquas alienas. Instar cauantis terrā & sic peruenientis ad aquam subterraneam alienam ab humanis vsibus, gloriatur se occultis potitum fuisse thesauris, alienis olim ab humano vsu: vtpote reconditis ab eorum dominis, sed prolatis vi armorū. & siccaui vestigiū pedum meorum omnes aquas clausas. Iuxta Hebræum habetur. & feci destrui in planta passuum meorum omnes rinos fortitudinis. Auxiliares copias sonant riui fortitudinis: quas destruxisse se gloriatur peruagando, sicut riui aquarū destruitur ambulando super eos.

Nōne audisti. Deficit. à longe, Deum loquētem ad Sacherib introducit propheta nunquid non audisti à longe. Et dicendo à longe, insinuat se loqui de re gesta in loco certo cuius fama extensa est ad partes remotas. de huiusmodi enim rebus dicimus nunquid non audisti à longe: hoc est in distāti regione. quid ab initio fecerim? ex diebus antiquis plasmani illud. Iuxta Hebræum habetur, ipsam feci in à diebus antiquitatis, & formauī ipsam. ita iacet in hebræo. Res audita à longe à rege Assur explicatur: videlicet quod ipsam gentem Israeliticā ego Deus feci in tēpore à diebus antiquitatis. Et dies antiquitatis dicūt dies ab Abrahæ segregatione vsque ad exitū populi de Aegypto. totū enim illud tēpus supputatur tēpus quo factus est Israel in populū liberum; & hoc publica fama diuulgatum erat ad remotissimas orbis partes. Alterum quoque similiter diuulgatum adiungitur, & formauī ipsam. ego siquidē Deus gentē ipsam formauī lege mea in mōte Sinai: hæc enim duo audita erant à lōge ab aliis nationibus. Et in hac formatione cōprehenditur illud valde peruulgatū quod etiā i lege scriptū est. videlicet q̄ Israelitis seruātib' legē De' assisteret, p'p'era efficiēdo: recedētibus autē à Deo De' adefset puniēdo. vnde & Achior corā Holopherne audita hæc retulit: vt i lib. Iudith scri. Cōmemorat igitur de' q̄ ipse peculiarē curā Israeliticę gētis habuit: vt hinc intelligat Sacherib vt nō gloriēt in fortitudine exercit' sui, sed agnoscat diuinę dispen-

dispensationis fuisse quod gens Israelitica post tot victorias tantamque eminentiam in terra promissionis tradita sit in manus regum Assur. Et propterea subiungit. *Et nunc adduxi.* Iuxta Hebræum habetur. *nunc feci venire ipsam, & erit ad faciendū desolare in acervos desertionū ciuitates munitas.* Quod tu gloriaris fecisse in fortitudine exercitus tui aduersus Israeliticam gentem, scito me fecisse. ego enim nunc moderno tempore feci venire ipsam Israeliticam gentem ad hoc quod erit ad faciendū meritorie desolare proprias ciuitates munitas in acervos desertionum. Et verificatur deum fecisse hæc, quo ad malum quidem culpæ, relinquendo eos proprio arbitrio, quo ad malum vero pœnæ, efficiendo. Futurum autem erit, relative ad præteritum feci venire intelligendum est. respectu enim diuine permissionis optime significatur futura punitio: prius enim Deus permittit peccatum, & postea punit. Loco quorū verborum vulgata æditio habet. *eruntq; in ruinam collum pugnantium ciuitates munitæ.* Quod autem sequitur. *Et qui sedent in eis humiles manu,* non longe ab Hebraica est veritate: iuxta quam habetur. *Et habitatores earum breuiasi manu.* continuatur enim quod erit etiam ad hoc quod habitatores ciuitatum decurrantur manu: hoc est potestate, vt experientia testatur. vna enim ciuitas non poterat succurrere alteri. *contremuerunt & confusi sunt.* Prima dictio sonat passos fractionem, secunda autem passos pudorem. Nō solum minorata est potentia Israelitarum, sed etiam ipsi fracti, & verè fracti in illis paruis viribus remanentibus: vereque pudore affecti, humiliatis eorū mulieribus ab hostibus. *facti sunt solum agri,* vtile duntaxat bestiis. *Et virens herba tectorum.* Iuxta Hebræum habetur. *Et viriditas herbarij. fenum tectorum.* Minus vtilis est viriditas herbarij quàm herba agri: quoniam herba agri vtilis est pecoribus, viridis & sicca: viriditas autem solo viriditatis tempore seruit. Peior autem ambabus est herba tecti, quæ nec etiam brutis animalibus vtilis est. *quæ arefacta est antequam veniret ad maturitatem.* Iuxta Hebræum habetur. *Et vsta ante segetem.* Dictio interpretata vsta, circumloquitur percussionein à vento vrente factam circa frumētorum culmos antequam impleantur spicæ. assimilantur siquidem Israelitæ his quatuor differentiis herbarum, ad insinuandum quod omnes (vt pote inutiles rationali vitæ, quæ secundum deum est) puniti sunt: alii quidem vt herba agri, hoc est additi vitæ brutali: alii

alii vt viriditas herbarij, additi vanitatibus: alii vt herba tectorum, in vana celsitudine: alii qui videbantur fructum allaturi, vrentè vento humanæ gratiæ nullum afferentes fructum: quales erant multi principes videntes miracula Eliæ & Elisæi & aliorum prophetarum, & cōfiteutes summi Dei veritatem, factis autem negantes ob humanam gratiam.

Habitationem autem tuam & egressum tuum & introitū tuum. Declarata propria cura populi Israelitici, deus consequentes declarat quod ipso Sancherib vtitur deus vt instrumēto, manifestando quod nouit omnes actiones & quietes eius. *ego prescivi.* Iuxta Hebræum habetur. *scivi.* Et est sermo de notitiā practica: hoc est qua gubernat Deus singula. declarat enim quod sua gubernatione disposuit ipsius Sancherib tum quietem, tum egredi, tum ingredi. *Et furorem tuum contra me.* hunc enim quatenus peccatum, permisiue disposuerat: sed quatenus puniendum, disposuit vt subiungit. *Insanisti in me & superbia tua.* Iuxta Hebræum habetur. *pro eo quod iratus tu in me, & tumultus tuus ascendit in aures meas.* Vere aduersus Deū insurrexerat & tumultuosus fuerat epistolis & verbis Rabfacis. *ponam itaque circum.* Parui refert quod Hebraicè habetur. *Et ponam hamum meum in naribus tuis.* instat bubalorum. *Et camum.* Legendum est. *Et frenum meum in labiis tuis.* instat equorum, declarans per hoc quod non minus subditus est Sancherib ipsi Deo quàm equus freno fessoris, & bubalus hamo vertentis ipsum. *Et redire faciam te per viam qua venisti.* Ecce effectus qui postea subsequutus est.

Tibi autem Ezechia hoc erit signū. Iuxta Hebræum habetur. *Et hoc tibi signum.* cætera addidit interpres, ad declarandum quod pronomen tibi demonstrat Ezechiam regem ad quem vniuersam hanc prophetiam misit Esaias. Et dicendo signum, insinuat miraculum præcedens futuram libertatem à rege Assyriorum: vt videndo hoc subiunctum signum antecedens, credat subsequētē libertatem. *comede hoc anno quæ reppereris, in secundo autem anno quæ sponte nascuntur: porro in tertio anno seminate & metite.* Iuxta Hebræum habetur. *comedendo anno cadina, & in anno secūdo nascentia ex cadinis: & in anno tertio seminate & metite, & plantate vineas & comedite fructus earum.* Ex eo quod vsque ad tertium annum differtur seminare & metere, habetur primo quod biennium fluxit à tempore quo rex Assur misit epistolam supradictam ad Ezechiam post quā Esaias

Esaias protulit hanc prophetiam vsq; ad libertatem Ierusalem, occisis vna nocte centū octogintaquinq; millibus. Habetur secundo quod in hoc biennio medio Ierosolymita nec erant obsessi, nec erāt liberi, sed medio modo se habentes. nā si fuissent penitus obsessi, non potuissent vesci ex caduis primo anno, & ex ortis caduorum secūdo anno: obsidio siquidem vetuisset colligere eos hæc. & si fuissent penitus liberi, potuissent seminare & metere, nec dilata fuisset seminatio & messis in tertium annum. medio igitur modo (hoc est nec penitus obsessi nec penitus liberi) significatur futuri per biennium. Rationi siquidem consentaneum est quod rex Assyriorum in omnibus ciuitatibus Iudæ quas ceperat reliquerit præsidia militum, quanuis reuocando exercitum ab obsidione Ierusalem vt vnitum haberet exercitum aduersus regem Aethiopiæ venientē contra se. milites autem in præsidis relictū quanuis non sufficerēt ad obsidionem Ierusalē, sufficiebant tamen ad terrēdum eos & retrahēdum à seminatione, & reliquis actionibus agriculturæ: quoniam facile fuisset excursiuibus fata omnia destruere, & etiam ipsos agricultores inuadere. Consiitit autem signum diuinum à propheta datum, in hoc mirabili diuinæ gratiæ opere, quod absque noua seminatione colligent frumenta sufficientia ad eorum victū: videlicet comedendo anno illo caduua: hoc est frumenta quæ ex calcatis & concussis agris satis, ab hostibus remanserunt non metēda sed casura per se ipsa. tam pauci siquidem & tam rari culmi frumentorum perducendi erant ad fructum vt ab hostibus pro nihilo haberētur, & à Ierosolymitis non essent metendi sed colligendi: & propterea vniuersum hoc hebraicetiam appellatur caduum, eo quod non messui sed casui relinquebantur grana illa pauca ab hostibus, & similiter casui relicta fuissent à Ierosolymitistēpore libertatis. Et ad cuiusmodi miraculi adiungitur q̄ secundo anno ex granis quæ ceciderunt in terrā tanquam reliquiis primi anni nascuntur tot frumenta q̄ sufficientia ad victum pro secūdo anno. Verē mirabile opus diuinæ gratiæ, & verē signum sufficiens futuræ libertatis datum est. Et quod reliquū fuerit de domo Iehudæ, addet radicem deorsum, & faciet fructum sursum. Prosperitatem reliquiarum populi Iudæ prædicendo describit ad similitudinem plantarum, quæ radicanur subter, & fructificant in parte superiore: vt vtrinq; prosperitas significetur, & quo ad

terrena

terrena, & quo ad diuina. De Ierusalem enim egredientur reliquie, & saluatum de monte Zi'ion. Dixerat prosperitatem domus Iudæ, adiungit prosperitatem in specie ciuitatis Ierusalem: quæ sola remanserat non subdita regi Assyriorum. zelus domini exercituum faciet hoc. non merita vestra, sed zelus diuinus (zelus inquam diuini nominis blasphemati ab Assyriis) faciet vniuersum hoc. Quamobrem sic dixit dominus de rege Assur: non ingredietur ciuitatem hanc, nec iaciet in eam sagittā, nec occupabit eam clypeo, nec circūdabit eam munitio. Iuxta Hebræū habetur. & non versabit super eam aggerem. Non solum libertatem promittit, sed etiam non futuram obsidionē ciuitatis Ierusalem. negatio enim obsidionis significatur per nō iactum sagittæ, & reliquis negationes subiūctas. Per viam qua venit, reuertetur, & ciuitatem hanc non ingredietur. Hebraicē habetur. & ad ciuitatem istam non veniet: dicit dominus. ad literam enim prædicatur personam regis non venturam ad obsidionem. Et verificatum est: quia persona regis non fuit inter illos centum & octoginta millia percussos. Protegamq; ciuitatem hanc ad saluandum eam: propter me & propter Dauid seruum meum. nō propter vestra merita sed propter merita Dauidis & propter gloriam nominis mei saluabo ciuitatē hanc. Et hinc habes quanti pendit Deus merita sanctorum etiam defunctorum, in iis quæ reliquerunt post se. ciuitas enim Ierosolymitana à Dauide primum est erecta in ciuitatē, tum diuini templi, tum regis sedis: & propterea tanquam sanctum opus Dauidis protegendum & saluandum à se promittit Deus.

Factum est igitur in nocte illa. Hebraicē habetur. Et fuit in nocte illa. Interpres semper ferē vtitur factum est, pro fuit. Pronomen autem illa seu ipsa, demonstrat noctem sequentem aduentum exercitus Sacherib post biennium à supradicta prophetia. prædixerat enim propheta quod biennio futuri erant Ierosolymita nec penitus obsessi, nec penitus liberi, tertio autem anno penitus liberi absque obsidione ita quod reuerteretur rex Assyriorum & occideretur in terra sua. & in hoc cōprehensum est quod iterum venturus esset contra Ierusalē, sed non obsessurus, sed reuersurus in terram suam occidendus. Et propterea author libri huius recitata propheta, statim subiūxit & fuit in nocte ipsa: quæ videlicet immediate secuta est aduentū exercitus regis Assyriorū ad obsidēdū Ierusalē. venit angelus domini. Parui refert q̄ hebraicē habetur, & exiuit angelus

angelus Tehanah & percussit in castris Assur centum & octoginta-
quinque millia. Verè adimpleta narratur prophetia quod nec
iecit sagittam nec obsedit: vt pote. qui statim percussus est à
Deo. Qualitas autem percussiois huius non est vsquequa-
que certa: creditur tamen fuisse adustio citra resolutione cor-
porum in cineres. & quadrat tum salubri aeri pro Ierosolimi-
tis, tum seruationi spoliatorum pro eisdem. cumq; diluculo surre-
xisset, vidit omnia corpora mortuorum: iuxta Hebræum habetur:
& surrexerunt diluculo. & ecce omnes ipsi interfecti mortui. Ex eo
quod prima nocte occisus est exercitus qui venerat ad Ieru-
salem, insinuat quod rex Assyriorum personaliter non ven-
terat ad locum exercitus, sed more regum sequebatur ven-
turus post ordinatum exercitum ad obsidionem ciuitatis. &
de illis qui cum rege erant, narratur quod surrexerunt mane
diluculo & apparuerunt cadauera omnium interfectorum qui
erant in exercitu. Et hinc clarè habetur quod non fuerunt in
cinerem resoluta corpora. Nec dicitur regem Assur vidisse
corpora mortua, sed subiungitur, Et mouit, & inuit, & reuersus
est Sacherib rex Assur. n. audiuit auditione tantæ plagæ, &
spiritu reuertendi in terram suam actus est iuxta Esaia vati-
cinium: & sic libertatem omnimodam adepta est Ierusalem:
nã & milites qui fuerant in presidiiis, cõuenerant ad exerci-
tũ: vt plena esset libertas, vt Esa. 9. patet, dũ assimilatur hæc
victoria diei Madian tẽpore Moïsis &c. & habitauit in Nin'ue.
Cũq; adoraret in domo Nis roch Dei sui, Ad Ramelech et Sar' ex-
filij eius percusserunt eum gladio. Ecce adimpleta penitus pro-
phetia Esaia: fugeruntque in terram Ararat: & regnauit Esarchas
dom' filius eius pro eo.

CAPVT XX.

IN diebus illis agrotauit Chizci' iahu. Iunge tempus
supra scriptũ ca. decimo octauo (videlicet q̄ anno
quartodecimo regni Ezechia' ascendit prima vi-
ce Sancherib aduersus Ierusalẽ & misit Rabfacẽ
& successiue epistolam) cum infra scripto tempore, videlicet
quod post hanc ægritudinem vixit Ezechias annis quinde-
cim: & perpendes manifeste hanc ægritudinẽ Ezechia' fuisse
eodem anno quartodecimo, quo comedebant cadiuã. nam
Ezechia' regnum durauit annis vigintinouẽ: vt in principio
eiusdem decimo octauo capituli dicitur. cum ergo dicitur in
diebus illis agrotauit Ezechias, pronomen illis demonstrat
die

dies medios inter prophetiam Esaia' accepta epistola Sãche-
rib & reditum Sancherib ad obsidendum Ierusalem. Et ex
hac clara supputatione habes vnde conuincas fabellas mul-
tas. vsque ad mortem: hoc est ægritudine mortali. venitque ad
eum Iesah' iahu filius Amoz, propheta & dixit ei: sic dixit domi-
nus, præcipe domui tuæ hoc est præcipiendo dispone moriturus
quæ circa domum tuam ordinanda sunt. morieris enim tu. Par-
ui refert q̄ hebraicè habetur. quia mortuus tu & non viues. in-
telligitur enim quod pro mortuo haberis. Et verũ dixit secũ-
dum dispositionem causarũ naturalium presentium. mani-
festauit enim Deus quod ægritudo illa secundum naturalem
dispositionẽ quam tunc habebat, ducebat illum ad mortem.

Qui venit faciem suam ad parietem. vt collecto toto spiritu
deuotius oraret, non impeditus à visu aliorum. & orauit ad
dominum dicendo. Nunc apparet quod rectè intellexit sermo-
nem domini per prophetam. intellexit enim non vt propheta-
tiam prædestinationis, sed comminationis: & propterea spe-
rãdo mutationem diuinę sententię supplicauit pro vita pro-
pria. Obsecro domine memento quæso quomodo ambulauerim co-
ram te. Parui refert quod hebraicè habetur. qui ambulauit co-
ram te in veritate & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis
tuis feci. Sui ipsius non absolute, sed quatenus ambulauit co-
ram Deo (intus quidem tum in veritate quo ad partem intel-
lectiuam, tum in perfectione cordis quo ad partem affecti-
uam, extra autem faciendõ bona opera) recordationem pro-
ponit Deo supplex: non vt merita ex propriis viribus, sed vt
merita ex diuina gratia in eo proponat ad obtinendam gra-
tiationem vitæ. tum quia verè opera eius ex diuina gratia
merebantur longe maius quàm prorogationem vitæ corpo-
ralis. tum vt tolleretur occasio relinquendi viam Dei viden-
tibus ipsum mori absque liberis cum tanta sanctitate: si mala
sent enim errorem illum quod seruientes Deo mala patiun-
tur. tum innixus promissioni legis: in qua sectantibus Deum
temporalis prosperitas multiplex promittitur. scilicetque Chiz-
ci' iahu fletu magno.

Et antequam egredieretur Iesah' iahu mediam partem atrũ. Iux-
ta Hebræũ habetur. à ciuitate medij sed Hebraica phrasis ver-
tenda est, & intelligendum à medio ciuitatis. Et est sermo de
ciuitate Davidis: hoc est de monte Sion. adhuc enim rece-
dendo non transferat medium montis Sion. factus est sermo
Sc dominũ

domini ad eum dicendo. Reuertere & dic Chirci: iahu duci populi mei: Meritum Ezechie commemoratur in hoc quod verè exhibuerat se populi Dei rectorem ac ducem: per hoc manifestans deus placuisse sibi rectitudinem Ezechie, sic dixit dominus deus Dauid patri tui. Ideo commemoratur Dauid pater Ezechie, vt intelligamus Ezechiam ideo orasse & fleuisse ne ipse primus inter reges filios Dauid moreretur, absq; filio succedente super solium Dauid: putabat enim ex regali illa linea nasciturum promissum Abrahæ & Dauidi Messiam: & valde tristabatur quod ipse excluderetur ab hac genealogia qui verè erat filius Dauidis, vt pote nō solum genere sed imitatione. *audiui orationem tuam, vidi lachrymam tuam: & ecce sanauit te.* Iuxta Hebræum habetur. *ecce ego sanās te.* quauis ægritudo sit ducens te ad mortem, ego tamen qui supra naturales dispositiones sum, sano te. *die tertio ascendes domum domini.* Nō subito sanauit Deus, sed in diem tertium distulit perfectam sanitatem distribuens dona sua prout vult. Subiuncta tamen insinuant rationem dilatæ sanitatis fuisse vt daretur occasio petendi signum & multiplicandi mirabilia Dei ad augmentum gloriæ diuini nominis. si enim statim fuisset sanatus, non postulasset signum. Et *addam diebus tuis quindecim annos, & de manu regis Assur liberabo te, & civitatem hanc: & protegam civitatem istam, propter me & propter Dauid seruum meum.* Ex futura liberatione de manu regis Assyriorum, etiam comprobatur quod pendebat adhuc reditus regis Assyriorum comminatus. vnde & repetuntur verba in priorē prophetia dicta: videlicet propter me & propter Dauid seruum meum. *Dixitque Iesah' iahu, afferte massam sicuum.* Vtitur deus propheta etiam vt medico, inspirando vt caricas adhibeat loco ægritudinis: vt per hoc Ezechias magis incitetur ad petendum signum, considerando quod medicina caricarum non erat allatura illi perfectam sanitatem infra triduum. *& attulerunt & posuerunt super vlcus eius.* Hinc habetur ægritudo innata sed nō locus ægritudinis. *& curatus est.* Iuxta Hebræum habetur. *& sanatus est.* non tamen statim sed die tertio.

Dixerat autem Ezechias ad Esaiam. Iuxta Hebræum habetur. *Et dixit Chirci' iahu ad Iesah' iahu.* Non significatur quod ante medicinam caricarum manifestatam Ezechias petierit signum, quod erit signum quod sanabit me dominus, & quod ascendam

ascendam die tertio domum domini? Superfluit erit. Promiserat sanitatē à Deo & perfectam in die tertio: & propterea vtriusque petit signum. Nec peccauit petendo signum, tū quia imitabatur Abraham: tum quia reprehensus fuerat pater eius Acham ab eodem Esaiā propheta, eo quod noluisset petere signum: vt scribitur Esa. 7. Petiit ergo Ezechias signum non incredulus, sed ad multiplicandum gloriā diuini nominis. *Cui ait Iesah' iahu: hoc tibi signum à domino quod faciet dominus rem quam locutus est, vis vt ascendat vmbra decem lineis, aut vt reuertatur totidem gradibus: Iuxta Hebræum habetur. iuit vmbra decem gradibus, an reuertetur decē gradibus: sic iacet in Hebræo.* Affirmat propheta in horologio solari iuisse vmbra iam per decem gradus: & optionem dat an velit Ezechias pro signo regressum vmbrae per decē gradus, vel progressum eiusdem decem gradibus. Mutilo autē sermone scribitur data optio, scribendo vnicum optandum. testatur enim responsio Ezechie subiuncta, quod duorum optionem proposuit propheta Ezechia.

Et ait Chirci' iahu: facile est vmbra crescere decem lineis, nec hoc volo vt fiat, sed vt reuertatur retrorsum decē gradibus. Iuxta Hebræum habetur: *leue vmbra inclinari decem gradibus, nō quod reuertetur vmbra retrorsum decē gradibus.* Hæc responsio clarè manifestat optionē Ezechie datam: & non elegisse ipsum progressum vmbrae per decē gradus dicendo non, sed regressum per gradus decem subdendo q̄ reuertetur vmbra decem gradibus.

In quibus quo ad formā horologii, apparet in primis quod horologium hoc solare erat: vt pote in quo vmbra solis erat monstrans horas diei. Deinde q̄ per gradus distinctæ erant partes recipientes & monstrantes vmbra. Gradus autē intelligo pictos seu fabri factos: sic vt per modū ascendētis vmbra progredere tur vsq; ad meridiem, & per modū descendētis vmbra progredere tur à meridie vsq; ad noctem, hoc enim insinuat verbum inclinari, dicente Ezechia, leue vmbra inclinari: hoc manifestat nomē graduum. Habetur tertio quod singuli gradus nō monstrabāt singulas horas neq; maius temporis spatium, sed minus, quod ex hoc conuincitur quod viginti gradus vmbrae erant in horologio illo. vt verba Esaiæ ad Ezechiam testantur: alioquin non fuisset datā optio progressus vmbrae decē gradibus, vel regressus decem gradibus: certum est enim & quod vmbrae non sunt nisi sole existente

supra terram, & quod in Ierusalem nūquam dies excedit tē-
 pus quindecim horarum: cū in quarto sita sit climare, in quo
 maximus dies dimidiam supra quatuordecim horas nō exce-
 dit. impossibile est igitur viginti gradus vmbre solaris respō-
 disse singulis horis partientibus diem naturalē in partes vi-
 gintiquatuor æquales: minus ergo spatium quā vnius horę
 respondebat vmbra vnius gradus in illo horologio. Quo
 ad miraculū vero habetur in primis quod data optio progres-
 sus vel regressus intelligitur subito seu in momento tēporis:
 hoc est q̄ in momento temporis progrediatur vmbra per decem
 gradus vel in momento tēporis regrediatur per decem
 gradus. Et hunc esse literalē sensum, ex eo patet q̄ alioquin
 nullū promississet miraculū in progressu vmbre: nam secun-
 dum naturalē motum solis erat illo die vmbra per illos decē
 gradus reliquos progressura solito tempore. ex hoc igitur q̄
 optio duorum miraculorū data est, habetur quod de momen-
 taneo progressu vel regressu vmbre per decē gradus fuit ser-
 mo. Habetur secundo ratio quare Ezechias dixerit leue vm-
 bram inclinari. Inter inclinationem siquidem vmbre per decem
 gradus momentaneam & retrocessionem momentaneā
 per decem gradus hæc est differētia, quod inclinatio quo ad
 rem erat naturalis, sed quo ad modum erat miraculosa: nam
 vmbra inclinari à meridie in occidentem est naturale & fit à
 natura, sed tali modo (videlicet in momento per gradus decem)
 miraculosum erat: retrocessio autē à meridie in oriēs,
 nec quo ad modum nec quo ad rem potest à natura fieri. &
 propterea in retrocessione erat miraculū non solum in mo-
 do faciendi sed etiam in substantia facti: in progressu verō e-
 rat miraculum non quo ad substantiam facti, sed quo ad mo-
 dum faciendi duntaxat. & propterea Ezechias dixit leue est
 vmbra inclinari decem gradibus: leue dixit relative ad ar-
 duum regrediendi opus. Habetur tertio quod ex hoc miracu-
 lo patrato tempore Ezechie regresso sole per decem gradus,
 non creuit dies ille nisi decem graduum illius horologii spatio.
 quod esse minus decem horis manifestatum est. nam in
 momēto rediit per decem gradus vmbra solis, & postea solito
 tēpore per eosdē gradus ascendit iterū ad meridiē. Et hinc
 clarissimē patet verum scriptū fuisse in lib. Iosue, q̄ nec ante
 nec post fuit dies tam lōgus sicut ille, tempore Iosue &c.

*Clamavit itaq; Iesah' iahu propheta ad dominū: & reduxit vm-
 bram*

*brā per lineas quibus iam descenderat in horologio Achā, retrorsum
 decem gradibus. Iuxta Hebræum habetur. & reuerſa est vmbra
 in gradibus quos descendit, in gradibus Achā, retrorsum decē gradi-
 bus. Miraculū describitur q̄ vmbra reuerſa est descendēdo in
 gradibus, appositivē in gradibus Acham (hoc est horologii
 solaris facti à rege Acham) & rursus appositivē retrorsum
 gradibus decem. singula enim declarantur singillatim.*

IN tempore illo misit Berodach Bal' adan filius Bal' adan rex Ba-
 bel. Pronomen illo monstrat quidem tempus post hoc mi-
 raculum, sed non immediate post: tum quoniam peccatum
 Ezechie commissum in aduentu legatorum regis Babylo-
 nis fuit, vt creditur, post plenam libertatē Ierusalem à rege
 Assyriorum: tum quia clare subiungitur Ezechiam mōstrat-
 se legatis istis argentum & aurum proprii thesauri, constat e-
 nim ex supra scriptis in cap. decimo octavo quod thesaurus
 regius euacuatus fuerat vt daretur Sancherib. post igitur ple-
 nam libertatem Ierusalem & reconditos iterum thesauros
 tempus demonstratur. ab hoc autem miraculo vsque ad ple-
 nam libertatē fluxit annus vnus, quintusdecimus scilicet re-
 gni Ezechie. Tam nomen autem regis quā titulus regni
 monstrat hunc regem nō fuisse regem Assyriorum. Sancherib
 enim successit Esarchadon in regno Assyriorum: vt in
 calce præcedentis capituli scriptum est. *litteras & munera ad
 Chizei' iahu.* honorando eū. *audierat enim quod agrotasset Chiz-
 ci' iahu.* Mutila est relatio, significās regem Babylonis audisse
 quod propter Ezechie ægritudinē sol retrocessisset. pro-
 pterea enim misit ad eum legatos cum literis & muneribus,
 vt certior redderetur de causa retrocessionis solis & modo
 quo res gesta est ex ore ipsius Ezechie regis: vt in paralipo-
 menon suppletur, cap. trigesimo secūdo. Et hinc apparet Ba-
 bylonios non solum admiratos fuisse viso regressu solis, sed
 sollicitos fuisse ad inquirendum causam: & cū audissent pro-
 pter ægritudinem regis Ezechie factum oratione prophe-
 tæ hoc fuisse, procurarunt à rege vt mitterentur legati ad
 sciendum hoc. Quocirca dubitandum non est scriptū à Ba-
 byloniis fuisse hūc mirabilem motum solis: sed perditū sunt
 libri non solum annalium, sed etiam astrologorum Babylo-
 niorum & aliorum antiquorum. & propterea non est mirum
 si non inuenitur hoc scriptum in libris astrologorum quos
 habemus.

QVARTI REG.

Letatus est autem in aduentu eorum Ezechias iuxta Hebræum habetur. Et audiuit super eos Chirci' iahu. Hebræi audire p ex-
audire vtuntur: & propterea scribitur hic quod exaudiuit le-
gatos Ezechias in eo quod petebat, manifestado eis tempus,
causam, & modū rei gestæ ad hoc vt sol retrocederet. & ostē-
dit eis domum aromatatum, iuxta Heb. habetur. & ostendit eis o-
mnem domum reconditi sui. Hebraico more prius in genere de-
scribitur vniuersum monstratum, deinde descenditur ad spe-
cies. & aurum. Hebraicè absque coniunctione subiungitur.
argenti & aurum & aromata & oleum bonum & domum vaso-
rum suorum & omne quod fuit inuentū in thesauris eius. Hæc in spe-
cie enumerantur affirmatiuè iuxta hebraicam veritatem: de-
inde immediatè subiungitur negatiua. nō fuit res quam nō ostē-
dit eis Chirci' iahu in domo sua & in omni potestate sua. Et per
oleum quidem bonum significatur vnguentū preciosum quo
reges vtēbātur in regione illa, vbi frequens erat vsus vnctio-
num. An autem per id quod dicitur in omni potestate sua cō-
prehendantur monstrata etiā ea quæ erant in templo per-
spiciuū non est. nā hinc videtur affirmandū, eo quod sub po-
testate regis erant res tēpli: inde autem videtur negandū, eo
quod superueniens propheta nihil dicit de rebus templi ar-
guendo regem, quæ tamen causa debuisset esse præcipua ad
arguendum regem.

Venit autē Iesah' iahu propheta ad regem Chirci' iahu, & dixit
eis: quid dixerūt homines isti & vnde venerūt ad te? Interrogat p-
pheta non vt sciat, sed vt materiā ipsemet rex proponat pro-
priae reprehensionis. Dixitq; Chirci' iahu, de terra longinqua ve-
nerunt, de Babel. At ille respondit, quid viderunt in domo tua? Ni-
hil dicit de tēplo: & propterea rationabilius videtur intelli-
gendū quod Ezechias nō cōmiserit hoc sacrilegiū vt ad ar-
cana templi admiserit ethnicos. Et hoc cōfirmatur per respō-
sionē Ezechia: vtētis pronomine mea, dicēdo in domo mea,
& similiter in thesauris meis. nullaque fit mētio domus do-
mini aut thesaurorū domus domini. dixitq; Chirci' iahu, omnia
quæ sunt in domo mea viderūt, nō fuit res quā non ostenderim eis in
thesauris meis. Dixit itaque Iesah' iahu ad Chirci' iahu: audi
sermonē domini. Ecce dies veniēt. Parui refert quod hebraicè le-
gitur. & eniēs. propinqui enim mōstrantur dies futuri. & de-
ferretur omne quod est in domo tua & quæ condiderūt patres tui vsq;
ad diem hanc in Babel: non remanebit quicquam ait dominus. Im-
pleta

pleta fuit hæc prophetia post mortem Iosia: vt in sequenti-
bus scribitur. Et de filiis tuis qui egredientur de te (quos generabis)
tollent. Filij appellantur non immediatè ab eo geniti, sed me-
diatè. & hoc fuisse adimpletum scribitur Dani. x. & erūt eu-
nuchi in palatio regis Babel. Appellatione eunuchorū nō intel-
ligo castratos, sed eunuchos officio: ministros scilicet præci-
puos regis. Et ex hac pœna apparet Ezechiam peccasse vani-
tate cordis ostentando diuitias suas.

Dixitq; Chirci' iahu ad Iesah' iahu, bonus est sermo domini. Pœ-
nitens rex laudat diuinam iustitiam nec excusat se. quem lo-
cutus est. Parui refert quod hebraicè habetur. quem locutus es.
tu Iesaja. sit tantum pax & veritas in diebus meis. Iuxta Hebræū
habetur. & dixit, nōne si pax & veritas erit in diebus meis? Prius
laudauit diuinam iustitiam relatiuè ad pœnam futuram in
thesauris & in filiis: modò adiungit gratiarum actiones relati-
uè ad diuinū beneficium collatum personæ propriae in hoc
quod in diebus eius non erit hæc punitio. Et est sensus, nōne
gratia mihi fit, si pax & veritas erit in diebus meis? Et pax
quidem refertur ad comminatum à propheta bellum infe-
rendum à Babyloniis: veritas autē ad ipsam prophetiam
promittentem dilationem. Reliquam autem verborum Chirci'
ei' iahu & omnis fortitudo eius, & quomodo fecit piscinā & aqua-
ductum & introduxit aquas in ciuitatem: nōne ipsa scripta sunt in
libro verborum dierum regum Iehudæ? Multa hic commemoran-
tur quæ ideo ignoramus quia libri in quibus gesta hæc scri-
pta sunt, nō habentur. Dormiuitq; Chirci' iahu cum patribus suis:
& regnavit. Menasses filius eius pro eo.

CAPVT XXI.

Ilis duodecim annorum erat Menasses cum re-
gnare cepit. Hinc insinuat quod Ezechias
absque liberis erat tempore ægritudinis suæ,
postquam vixit annis quindecim. & quin-
quagintaquinque annis regnavit in Ierusalaim:
& nomen matris eius Chephzi' ba. Fecitque ma-
lum in oculis domini: iuxta idola. Legēdum esset. sicut abomina-
tiones gētiū quas expulit dominus à facie filiorū Israel. asimilatur
enim mala opera Menassis abominationibus expulsarū gen-
tiū. Conuersusq; est. Hebraicè habetur. Et reuersus est. quatenus
rex. rex enim Iudæ recesserat in persona Ezechia: ab iis quæ
Sf iiii] subiun-

subiunguntur, & reuertus ad hæc significatur in persona Menaisis. & edificauit excelsa quæ dissipauerat Chizei iabu pater eius: & erexit aras Bahali & fecit lucum, sicut fecerat Ach' ab rex Israel, & adorauit omnem militiam cæli & coluit eas, Extruxitque aras in domo domini: de qua dixit dominus, in Ierusalaim ponam nomen meum. Et extruxit aras vniuersæ militiæ cæli in duobus atrius domus domini. Et traduxit filium suum per ignem, & hario-latus est. Iuxta hebræum significatur obseruatio reporum. ita quod inter superstitiones Menaisis supputatur obseruatio temporum, & obseruabat auguria. Hebraice incantatio significatur. & fecit Pythonæ & Aruspices. Rectius diceretur. Magos, quædam enim magicæ artis species significatur. multiplicauit facere malum in oculis domini irritando eum. Posuit quoque idolum luci quem fecerat. Hebraicè habetur. dolatum quercus quod fecit. lignea statua significatur. in domo de qua dixerat dominus ad Dauid, & ad Selomonem filium eius, in domo hac & in Ierusalaim quam elegi de cunctis tribubus Israel ponam nomen meum in sempiternum. Et ultra non faciam moueri pedem Israel de terra quam dedi patribus eorum: tantum si custodierint vt faciant omnia quæ præcepi eis, & iuxta totam legem quæ præcepit eis seruus meus Moses. Et non audierunt: sed seducti sunt à Menasse vt facerent malum super gentes. Hebraicè habetur. & errare fecit eos Menasses ad faciendum malum præ gentibus quas deleuit dominus à facie filiorum Israel. Sententia est clara.

Locutusque est dominus in manu seruorum suorum prophetarum dicendo. Quia fecit Menasses rex Iehuda abominaciones istas, faciendò malè super omnia. Hebraicè habetur. plus omnibus quæ fecerunt Emores qui fuerunt ante eum, peiora enim dicuntur hæc iniquitatibus gentium expulsi. & peccare fecit etiã Iehudã in immundicijs suis. Hebraicè habetur. in abominationibus suis. Propterea sic dixit dominus Deus Israel: ecce ego induco malum super Ierusalaim & Iehudam, quod quicumque audierit timient amba aures eius. Et extendam super Ierusalaim funiculum timeron & pondus domus Ach' ab. Sæfus est quod similem faciet Ierusalem tum Samarię, tum domui Ach' ab. hæc enim deleta est penitus: illa autem in captiuitatem ducta ad ciuitates Medorũ. Parabola autem sumitur à fabris veteribus filo, pòdere plumbeo, vt iuxta mælurã ædificent. & delebo Ierusalaim. similitudo enim subiuncta huc sensum aperit. sicut deleri solent tabulae, delens veritã & ductã crebrius stylũ super faciem

faciem eius. Iuxta hebræum habetur. sicut expurgabit scutellam, expurgauit & vertet super faciem suam. Ad instar expurgantis scutellas (qui expurgando eas postquam expurgauit vertit eas super faciem earũ ne quid humoris in eis remaneat) expurgaturũ se Ierusalaim cõminatus est per prophetas. Dimitteã verò. Iuxta Heb. habet. & derelinquã reliquias hereditatis meæ. Prosecutio est mali pœnæ: videlicet quod nõ custodiet Iudã & Ierusalem reliquias hereditatis suæ. decẽ enim tribus iam in captiuitate ductæ fuerat: & propterea regnũ Iudæ appellatur reliquiæ hereditatis Dei. & tradã eas in manum inimicorum eorũ: eruntque in vastitatẽ & in rapinã. Iuxta Heb. habetur. & erit in prædã & in direptionẽ omnibus inimicis suis. vt subsecutus p̄bavit euertus. eo quod fecerũt malũ in oculis meis. Tres cautæ iunguntur supradictæ pœnæ. prima est multiplicatio malorũ ad irritandũ Deum ab exitu de Aegypto vsque in præfès: secũda est multitudo effusi sanguinis innoxii à Menasse: tertia est multitudo peccatorũ Menaisis quibus peccare fecit populũ idola colendo. & perseuerauerunt. Iuxta Hebræũ habetur. & fuerunt irritates me à die qua egressi sunt patres eorum ex Aegypto, vsque ad diem hæc. nõ enim perseuerantia, sed multiplicatus reditus sæpe ad irritandum Deum significatur. Et etiam sanguinem innoxium effudit Menasses multum valde, donec impleret Ierusalaim vsque ad os: præter peccatum eius quo peccare fecit Iehudam, faciendo malum in oculis domini. Reliquum autem verborum Menaisis & omnia quæ fecit, & peccatũ eius quo peccauit: nõne ipsa scripta sunt in libro verborum dierum regum Iehudæ? Dormiuitque Menasses cum patribus suis, & sepultus est in horto domus suæ, in horto Huxæ. vt pote qui non meruit sepeliri cum regibus Iudæ fidelibus. & regnauit Amon filius eius pro eo.

Filius viginti duorum annorum erat Amon cum regnare cepit, & duobus annis regnauit in Ierusalaim: & nomen matris eius Mesullemeth filia Charuz de Iotba. Fecitque malum in oculis domini, sicut fecerat Menasses pater eius. Et ambulauit in omni via per quã ambulauerat pater eius: seruauitque immundicijs. Hebraicè habetur. abominationibus quibus seruierat pater eius. idola autem significantur: vt patet ex eo quod subiungitur. & adorauit eas. Et dereliquit dominum Deum patrum suorum: & non ambulauit in via domini. Peior ethnicis qui in Samaria erant (qui colentes idola etiam summum Deum colebant) describitur. Et tenderruntque ei insidias serui sui. Hebraicè habetur. Et coniuauerunt

vunt serui Amon super eum: & interfecerunt regem in domo sua. Sententia est clara. Percussit autem populus terræ omnes qui conuerant contra regem Amon: & regem constituit sibi populus terræ Iosif iahu filium eius pro eo. Reliquum autem rerum Amon quas fecit: nonne scriptum est in libro verborum dierum regum Iehuda? Sepelieruntque eum in sepulchro suo in horto. Huxæ. Et iste quoque indignus fuit sepulchro fidelium regum, & regnavit Iosif iahu filius eius pro eo.

CAPVT XXII.

Illius octo annorum erat Iosif iahu cum regnare cepit, & triginta & vno annis regnavit in Ierusalaim: & nomen matris eius Iedida filia Hada'ie de Bozath. Fecitque rectus in oculis domini: & ambulavit per omnes vias David patris sui, & non declinavit ad dexteram & sinistram.

ET fuit in anno decimo octavo regis Iosif iahu: misit rex Saphan filium Azal' iahu filii Mesullam scribam ad domum domini dicendo. Ascende ad Chilci' iahu sacerdotem magnum, ut consletur pecunia. Hebraicè habetur. & finiet argentum illatum in domum domini. hoc est ut vsque ad finem, ut totum argētum illatum in domum domini supputet. summus enim sacerdos & scriba regis hoc officium habebat: ut superius tempore Ioas decretum fuit cap. 12. quam collegerunt ianitores templi. Hebraicè habetur. custodes malluuii à populo. Ibidem dictum fuit quod isti erant custodes vasis in quo offerebatur pecunia à populo: & quod euacuabant vas in thecam perforatam desuper. Deturque fabris per prepositos domus domini. Hebraicè habetur. Et dabunt eam super manum factorum operis, ordinatorum in domo Iehouah, De sacerdote summo & scriba regis dicitur, & dabunt eam præfectis operis in domo Dei faciendi. & dabunt ipsam factoribus operis quod est in domo domini, ad instauranda facta restata. Pluries dictum est Hebraicè haberi. ad fortificandum requisitionem domus. hoc est ad fortificandum ea quæ requisitione egent (non tam oculi quàm operis) in domo Dei. Tignariis videlicet & cementariis & in qui interrupta componunt. Hebraicè habetur. Fabris & adificatoribus, & paratoribus. proculdubio materia. Deinde immediatè subiungitur. & ad emendandum ligna. Quod autem subditur. & lapides de lapidicinis. Hebraicè habetur. & lapides dolatos. ad differētiam lapidum qui promiscuè ponuntur in fabrica, ad fortificandum domum. Veruntamen non supputetur eis argentum datum ad manum eorum, sed

sed in potestate habeant & in fide. Iuxta Hebræum habetur. quia in fide ipsi faciētes. De præfectis est sermo. & ab exemplo feruati ordinis tempore Ioas regis & Ioiadæ pontificis ordinavit hoc Iosias.

Dixit autem Chilci' iahu sacerdos magnum ad Saphan scribam, librum legis inueni in domo domini. tanto enim tempore neglecta fuerant diuina tempore Menassis, ut liber legis tanquam res nouiter inuenta scribatur. deditque Chilci' iahu librum Saphan scribæ, qui & legit ipsum. Venitque Saphan scriba ad regem, & renunciavit ei quod præceperat. Hebraicè habetur. & retulit regi verbum. executum. & dixit, conslauerunt. Hebraica dictio anceps est ad colare vel finire: & quia supraposita dictio significat finire, ideo rectius hic legeretur. finierunt serui tui argentum inuentum in domo. sacerdos & ego finiuimus (hoc est ad finem. Neque supputauimus) pecuniam inuentam in templo. & dederunt ut distribueretur fabris ac præfectis operum templi domini. Iuxta Hebræum habetur. & dederunt super manus effectorum operis, ordinatorum in domo Iehouah. repetuntur enim verba paulo superius scripta: & significatur eos dedisse pecuniam præfectis ut rex iusserat. Narravit quoque Saphan scriba regi dicendo, librum legis domini dedit mihi Chilci' iahu sacerdos. Superfluit legis domini. legitque illi Saphan coram rege.

Et fuit cum audisset rex verba libri legis, scidit vestimenta sua. in execrationem tantæ transgressionis agnitæ ex auditione legis, necnon in horrorem tor taliumque pœnarum comminatarum in lege. Præcepitque rex Chilci' iahu sacerdoti, & Achicam filio Saphan, & Hachbor filio Mich'ie, et Saphan scribæ, & Hafa'ia seruo regis dicendo. Ite, consulite dominum pro me, & pro populo, & pro toto Iehuda super verbis libri huius qui inuentus est: magna enim est ira domini quæ successa est contra nos, eo quod non auscultauerunt patres nostri ad verba libri huius ut facerent iuxta omne quod scriptum est nobis. Iuit itaque Chilci' iahu sacerdos & Achicam & Hachbor & Saphan & Hafa'ia, ad Chuldam prophetissam uxorem Sallum filii Thic'ie filii Charcha custodis vestium. Deuotus rex ad consulendum dominum occiso Efaia à patre suo Menasse, mittit ad mulierem solennes valde nuncios. quanuis enim Ieremias propheta per quinquēniū antè incepisset habere visiones Dei (anno videlicet tercio decimo istius Iosia regis: ut patet Iere. 1.) tempore tamen illo (videlicet decimo octauo anno eiusdem Iosia quo repertus est

liber)

liber) non erat in autoritate apud regem & principes & populum sicut ista mulier. qualitas enim personarum missarum à rege ad eam. testatur fuisse eam tunc in maxima autoritate sanctitatis & prophetiæ; & propterea rex ad eam misit, quæ habitabat in Ierusalem in secunda. Dicitio hebraica à secunda derivatur: sed non significat quodcumque secundum sed per modum repetitionis. ita quod latine rectius redderetur in repetitione quâ in secunda. Et significatur ad literam quod mulier ista habitabat in Ierusalem quo ad locum, in repetitione autem quo ad officium: quia videlicet repetebat diuina. frequens enim legis & diuinorum repetitio non solum meditando, sed priuatim instruendo alios, significatur officium eius. locutique sunt ad eam.

Quæ respondit eis: sic dixit dominus deus Israel, dicite viro qui misit vos ad me. Sic dixit dominus: ecce ego adduco Halû super locum hunc et super habitatores eius. Affirmat mulier executurum Deum cominatum in lege respondendo nunciis. omnia verba libri quæ legit rex Iehuda. Quæstio oritur ex eo quod in Ierusalè non fuerunt executioni mandata omnia maledicta legis. Solutio est quod omnia legis maledicta quantum non absolute, relata tamen ad merita & demerita Ierusalè adimpleta sunt in ea: & cum hoc moderate intelligenda sunt verba huius prophetiæ. Pro eo quod dereliquerunt me & thurificauerunt diis alienis, ut irritarent me in omnibus operibus manuum suarum: succedet indignatio mea in locum istum & non extinguetur. Prædicat mulier quod instar ignis succens non extinguendi erit vindicta Dei super Ierusalem: significans per hoc definitam esse apud Deum consumptionem Ierusalem. Regi autem Iehuda qui misit vos ut consuleretis dominum, sic dicitur: hæc dicit dominus deus Israel, pro eo quod audisti verba voluminis. Iuxta Hebræum habetur, sic dixit Iehouah Elohe Israelis verba quæ audisti. Conclusio præcedentium, initium constituitur subiunctio de ipso rege Iosia in individuo. concludit in primis dicendum esse regi, quod sic diffinitive locutus est deus de Ierusalem verba audita, quæ videlicet ipsa dixerat: deinde immediate subiungitur. Pro eo quod mollium est cor tuum & humiliatus es à facie domini cum audisti quæ locutus sum super locum istum & super habitatores eius. Diriguntur hæc ad personam Iosia, declarando quod in veritate cor à deo humiliauerat se teneracete corde eius audiendo diuina verba, quod videlicet fierent in stuporem.

Hebraicè

Hebraicè habetur. ut sint in desolationem & in maledictum. Et vere desolata fuit Ierusalem secundum rem: & fuit in maledictum in sermonibus imprecantium mala, dicendo eueniat sicut euenit Ierusalem: & scidisti vestimenta tua & fleuisti coram me: & etiam ego audiui dicit dominus. Idcirco colligam te ad patres tuos. Considera fructum orationis Iosia. obstante enim tanta mole scelerum patrum & populi, non est exauditus pro patria, sed pro persona propria. & colligeris ad sepulchra tua in pace. Non obstat huic promissæ sepulturæ in pace quod occisus fuerit Iosias in bello, ut sequenti dicitur capitulo: quia ad literam sermo est de pace opposita bello quo destruenda erat Ierusalem: nam de huiusmodi destructione loquebatur mulier manifeste. Quamuis etiam non dicatur Iosia quod morieris in pace, sed quod sepelieris in pace in sepulchris tuis, ut non videant. Hebraicè habetur. & non videbunt oculi tui omnia mala quæ induco super locum istum. Ecce declaratio sepulturæ eius in pace, quod erit antequam veniant mala efficienda à Deo in ciuitate Ierusalem: hoc enim fuit ad literam adimpletum. Nec paruum fuit beneficium eximi à visione tot malorum patriæ propriæ. cruciatus enim magnus fuisset Iosia videre tot mala patriæ & templi Dei &c. & retulerunt regi verbum.

Uisit autem rex: & congregati sunt ad eum omnes senes Iehuda & Ierusalem. Ascenditque rex in domum domini. & omnes viri Iehuda & omnes habitatores Ierusalem cum eo & sacerdotes & propheta & totus populus à paruo vsque ad magnum. Accensus rex ad diuina, cum audisset Deum iratum comminantem etiam per mulierem sanctam executurum se in Ierusalem maledicta legis, sperando placare iram Dei bonis operibus populi, præcepit congregari vniuersos in templum Dei: & ibidem legi repertum librum audientibus omnibus, & fœdus renouari inter Deum & populum. legiturque in auribus eorum omnia verba libri fœderis qui inuentus est in domo domini. Dicit libri fœderis, ut intelligamus non fuisse lectum totum textum libri Moysis, sed illam partem quæ continet fœdus inter Deum & populum, quæ scripta est in fine deuteronomii. Stetitque rex super gradum. Hebraicè habetur. super columnam. Locus significatur suffultus columnis in quo rex manebat cum erat in templo. & fœdus percussit eorum.